

Ljndeni

Tri

Román o nádeji a prežití
podľa skutočného príbehu
slovenských rodáčok

SESTRY

HEATHER
MORRIS

Autorka svetového bestsellera

TETOVAČ Z AUSCHWITZU

Tri sestry

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Lindeni

Heather Morris

Tri sestry – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

Tri
SESTRY

HEATHER MORRIS

Tri
SESTRY

Ljndeni

Toto je dielo založené na osobných spomienkach Livi Ravekovej a Magdy Guttmanovej, svedectvách Cibi Langovej, Livi a Ziggyho Ravekovcov a na denníku Magdy Guttmanovej. Využili sme každý rozumný pokus o overenie faktov s dostupnou dokumentáciou. Napriek tomu mnohé udalosti, mená, miesta a udalosti sú buď dielom autorkinej fantázie, alebo sú použité fiktívne.

Cibi, z“ l – Magda – Livia

Ďakujeme za silu a nádej, ktorej ste sa držali počas najtemnejšej hodiny histórie – a potom vytvorili život v novej krajine s milujúcimi rodinami, aby ste nás všetkých inšpirovali.

Miško, z“ l – Jicko, z“ l – Ziggy, z“ l

Máte svoje vlastné príbehy o prežití. Máte svoje vlastné príbehy o odvahe, nádeji, láske a strate rodiny. Mali ste lásku troch úžasných žien a rodín, ktoré ste založili.

Karol (Kari), Jozef (Josi) – Chaya, Judith (Ditti) –
Oded (Odie), Dorit

Vyrastali ste na príbehoch svojich rodičov. Ste bohatší o ich vytrvalosť, odolnosť, odvalu a oddanosť zdieľať svoju minulosť, aby nikto z nás nikdy nezabudol.

Randy, Ronit, Pam, Josi, Jozef, Jeshai, Amiad, Hagit – Noa,
Anat – Ayala, Amir, Ariela – Daniel, Ruth, Boaz – Lee-Or,
Noga, Pnina, Galil, Edan, Eli, Hagar, Dean, Manor, Alon,
Yasmin, Shira, Tamar – Karmel, Albie – Maayan – Doron,
Ofir, Maor – Rafael, Ilan – Romi

A ĎALŠIE GENERÁCIE

Poznámka: z“ l bolo pridané k menám na počesť tých, ktorí zomreli. Znamená *Zichrono livracha* – nech je jeho alebo jej pamiatka požehnaná.

Prvá část
SĽUB

PROLÓG

Vranov nad Topľou, Slovensko
Jún 1929

Tri sestry, Cibi, Magda a Livi sedia v tesnom kruhu s otcom v malej záhradke vzadu za domom. V kúte rastie oleander, ktorý sa ich matka tak veľmi snaží priviesť k životu, ale smutne vädne.

Najmladšia Livi má len tri roky. Zrazu vyskočí na nohy – sedieť sa jej veľmi nechce.

„Livi, prosím ťa, sadneš si?“ napomenie ju Cibi. Má sedem rokov a je zo súrodencov najstaršia. Jej úlohou je napomínať mladšie, keď sa nevhodne správajú. „Vieš, že otec sa chce s nami rozprávať.“

„Nie,“ povie trojročná Livi a poskakuje pomedzi sediace postavy. Každého potľapká po hlave, keď prechádza okolo. Magda, prostredná sestra má päť rokov a vetvičkou odtrhnutou z oleandra kreslí do zeme vymyslené postavičky. Je teplé, slnečné popoludnie. Zadné dvere sú otvorené, dovnútra prúdi horúčava, do záhrady sa naopak nesie vôňa čerstvo upečeného chleba. Sú tu dve okná, jedno do kuchyne a druhé do malej rodinnej spálne, ktorá zažila už aj lepšie časy. Na zemi ležia kúsky omietky: zima si vzala svoju daň aj z chalupy. Vietor posunie záhradnú bránku a buchne ňou. Západka je zlomená, ďalšia vec, čo treba opraviť.

„Poď sem, mačiatko. Sadneš si mi na kolená?“ volá otec Livi.

Urobiť niečo, čo povie staršia sestra, je jedna vec, ale ak ju o niečo tak milo požiada otec, je to už iné. Livi si mu sadne do lona a búcha ho po hlave drobnými rukami. Uvedomuje si, že ho to musí bolieť.

„Si v poriadku, otec?“ opýta sa sústredene Magda, keď si všimne jeho bolestnú grimasu aj to, ako pohodil hlavou dozadu. Prejde mu prstami po tvrdom strnisku.

„Áno, zlatko. Som v poriadku. Mám pri sebe svoje dievky, čo viac by si mohol otec priat?“

„Povedal si, že sa s nami chceš rozprávať,“ netrpezlivo povie Cibi, aby sa dostala k cieľu dnešného malého stretnutia.

Menachem Meller pozrie do očí svojim pekným dcéram. Zatiaľ nevedia, čo je krutý život, poznajú len láskavý domov v tejto chatrči. Nevedia, v akej drsnej realite Menachem žije. Gulka, ktorá ho zasiahla počas vojny, zostala uväznená v krku. Odvtedy prešlo už dvanásť rokov a teraz hrozí, že sa naplní jej osud.

Nebojácna, tvrdá Cibi... Menachem ju pohladká po vlasoch. Keď sa narodila, oznámila svetu, aby si dával pozor – prišla a bila sa so všetkým, čo sa jej postavilo do cesty. V zelených očiach má nebezpečný žltkastý oheň, keď sa nahnevá.

A Magda? Krásna jemná Magda, ako to, že má tak rýchlo päť rokov? Otec sa bojí, že bude zraniteľná pre svoju jemnú povahu a že ju ostatní budú využívať. Má veľké modré oči, ktoré teraz naňho upiera s láskou, akoby chápala, že má podlomené zdravie. Vidí, že je zrelšia na svoj vek, súcit zdedila po svojej matke a starej mame. Veľmi rada sa stará o iných.

Livi sa prestane vrtieť, keď sa jej otec začne pohrávať s jemnými kučeravými vlasmi. Pred jej matkou sa už vyjadril, že je divá, že sa bojí, že raz ujde s vlkmi a zlomí sa ako mladý stromček. Jej prenikavé modré oči a drobné črty mu pripomínajú srnku, ktorá sa vyláká pri každom záchveve.

Zajtra pôjde otec na operáciu, počas ktorej mu majú z krku vytiahnuť tú gulku. Prečo nemôže zostať na mieste? Veľmi sa modlil, aby so svojimi dievčatami mohol stráviť viac času. Po-

trebuje ich doviesť do dospelosti, byť na ich svadbách, podržať svoje vnúčatá. Operácia je riskantná a ak neprežije, toto možno bude posledný deň, čo s nimi strávi. V takom prípade je hrozné uvažovať o tom v takýto krásny slnečný deň, ale svojim dcéram musí povedať, čo si zaumienil.

„Otec, čo si nám chcel povedať?“ nalieha Cibi.

„Cibi, Magda, viete, čo je tajomstvo?“ opýta sa pomaly otec. Chce, aby ho brali vážne.

Magda pokrúti hlavou, že nevie.

„Ja si myslím, že keď si dvaja ľudia povedia tajomstvo,“ odvetí Cibi.

Menachem sa usmeje. Cibi vždy kráča vpred a to sa mu na nej páči. „Si veľmi blízko, zlatko, ale tajomstvo môže zdieľať aj viac ľudí. Chcem, aby sme toto tajomstvo mali vy tri a ja. Livi tomu ešte nebude rozumieť, preto chcem, aby ste jej to vysvetlili, keď bude staršia.“

„Nerozumiem ti, otec,“ zamieša sa Magda. „Hovoríš nejako zmätene.“

„Je to veľmi jednoduché, Magda,“ Menachem sa usmeje. Nič mu nerobí takú radosť ako rozprávať sa so svojimi dievčatami. Niečo mu zovrie hruď; musí si zapamätať tento okamih, tento slnečný deň, rozšírené oči svojich troch dcér.

„Chcem, aby ste mi slúbili, že sa vždy postaráte o svoje sestry. Že tu budete vždy jedna pre druhú, nech sa deje čokoľvek. Nikdy nedovoliťe, aby vás čokoľvek rozdelilo. Slúbite mi to?“

Magda a Cibi prikývnu a Cibi sa zrazu vážne spýta: „Prečo by nás niekto chcel rozdeliť?“

„Netvrdím, že to niekto urobí, len chcem, aby ste mi slúbili, že ak sa vás niekto pokúsi odlúčiť, budete si pamätať, o čom sme tu dnes hovorili, a urobíte všetko, čo bude vo vašich silách, aby sa to nestalo. Vy tri ste spolu silnejšie, na to nesmiete nikdy zabudnúť. Menachem sa zasekne a odkašle si.

Cibi a Magda si vymenia pohľad. Livi sa pozrie zo sestry na otca, lebo vie, že sa stalo niečo vážne, ale nemá ani poňatia, čo to znamená.

„Sľubujem, otec,“ povie Magda.

„Cibi?“ nalieha Menachem.

„Aj ja sľubujem, otec, že sa postarám o svoje sestry. Nedovoliím, aby im niekto ublížil, to vieš.“

„Áno, to viem, moja drahá Cibi. Tento sľub sa stane zmluvou medzi vami tromi a nikým iným. Povieš Livi o tejto zmluve, keď bude dosť veľká na to, aby to pochopila?“

Cibi chytí Livinu tvár do dlaní a otočí jej hlavu, aby jej videla do očí. „Livi, povedz sľubujem. Povedz sľubujem.“

Livi skúmavo hľadá na sestru. Cibi prikyvuje a povzbudzuje ju, aby to slovo povedala.

„Sľubujem,“ povie Livi.

„Teraz to povedz otcovi. Povedz otcovi sľubujem,“ prikazuje Cibi.

Livi sa obráti k otcovi, oči jej svietia, hrozí, že sa rozchichoce, jej úsmev priam roztápa srdce. „Sľubujem, otec. Livi sľubuje.“

Otec si pritiahne svoje dievčatká k hrudi, pozrie sa Cibi ponad hlavu a usmeje sa na ďalšie dievča svojho života, matku svojich dcér, ktorá stojí vo dverách do domu a na lícach sa jej lesknú slzy.

Môže príliš veľa stratiť. Musí prežiť.

PRVÁ KAPITOLA

Vranov nad Topľou
Marec 1942

„Prosím, povedzte mi, že všetko bude v poriadku, tak veľmi sa bojím.“

Chaya sa trasie, keď lekár vyšetruje jej sedemnásťročnú dcéru. Magda už niekoľko dní bojuje s horúčkou.

„Áno, pani Mellerová, Magda bude v poriadku,“ upokojuje ju doktor Kisely.

V malej izbe sú dve postele: na jednej z nich spáva Chaya s najmladšou dcérou Livi, na druhej spí Magda so staršou sestrou Cibi, keď je doma. Jednu stenu zaberá veľká skriňa, zaprotaná osobnými drobnými vecami štyroch žien v dome. Čestné miesto zaberá rozprašovač na parfumy z brúseného skla so smaragdovo zeleným knôtikom a strapcom, vedľa je zrnitá fotografia: na jednoduchej stoličke sedí pekný muž, na jednom kolene má batola, na druhom staršie dievča. Ďalšie dievča, ešte staršie, stojí po jeho ľavici. Po jeho pravici stojí matka dievčatka, jej ruka spočíva na manželovom pleci. Matka a dcéry majú na sebe biele čipkové šaty a spolu tvoria dokonalý obraz. Rodina, akou boli.

Menachem Meller zomrel na operačnom stole. Guľku sa nakoniec podarilo odstrániť, ale stratil veľa krvi na to, aby prežil. Chaya zostala vdova a dievčatá bez otca. Jicchak, Chayin otec a starý otec dievčat, sa presťahoval do ich malého domu, aby im pomohol. Chayin brat Ivan býva v dome vzadu cez záhradu.

Napriek tomu, ako sa Chaya cíti, nie je sama.

V spálni sú zatahnuté ťažké závesy, ktoré Magde v horúčke odopierajú jasné jarné slnko, čo teraz vykukuje ponad záves.

„Môžeme sa porozprávať vo vedľajšej izbe?“ Doktor Kiselý chytí Chayu za ruku.

Livi sedí so skríženými nohami na druhej posteli a sleduje, ako Chaya kladie ďalší mokrý uterák na Magdino čelo.

„Zostaneš so sestrou?“ opýta sa matka a Livi prikývne.

Keď dospelí odídu z izby, Livi podíde k posteli svojej sestry, ľahne si vedľa nej a utiera pot z Magdinej tváre suchým flanelom.

„Budeš v poriadku, Magda. Nedovolím, aby sa ti niečo stalo.“

Magda sa nasilu usmeje. „To je moja úloha. Ja som staršia sestra, ja sa musím starať o teba.“

„Tak sa uzdrav.“

Chaya a doktor Kiselý prejdú pár krokov z izby do hlavnej miestnosti v malom domčeku. Vchodové dvere sa otvárajú priamo do tohto útulného obývacieho priestoru s malou kuchynkou v zadnej časti.

Starý otec Jicchak si umýva ruky v umývadle. Zo záhrady sa za ním tiahne stopa drevených hoblín a ďalšie ležia na vyblednutej modrej plsti, ktorá pokrýva podlahu. Prekvapene sa obráti a na podlahu vyšplechne vodu.

„Čo sa deje?“ spýta sa.

„Jicchak, som rád, že ste tu, poďte si k nám sadnúť.“

Chaya sa rýchlo otočí k mladému lekárovi, v očiach má strach.

Doktor Kiselý sa usmeje a vedie ju ku kuchynskej stoličke, ťahá ďalšiu od malého stola, aby si mohol sadnúť aj Jicchak.

„Je jej veľmi zle?“ spýta sa Jicchak.

„Bude v poriadku. Je to len horúčka, nič, z čoho by sa zdravé mladé dievča nemohlo zotaviť.“

„Tak o čo ide?“ Chaya mávne vo vzduchu rukou.

Doktor Kiselý odtiahne ďalšiu stoličku a sadne si. „Nechcem, aby ste sa zľakli toho, čo sa vám chystám povedať.“

Chaya prikývne, teraz už zúfalo túži, aby jej čo najskôr povedal, čo musí. Za tie roky, ktoré uplynuli od vypuknutia vojny, sa zmenila: jej kedysi hladké čelo pretínajú vrásky a je taká chudá, že šaty na nej visia ako na vešiaku.

„Čo sa deje, človeče?“ dožaduje sa Jicchak. Zostarol, ako nesie zodpovednosť za svoju dcéru a vnúčatá, nemá čas na taľafatky.

„Chcem Magdu prijať do nemocnice...“

„Čože? Veď ste práve povedali, že sa uzdraví!“ vybuchne Chaya. Vstane a chytí sa stola, aby sa oň oprela.

Doktor Kiselý zdvihne ruku, aby ju upokojil. „Nie je to preto, že je chorá. Je tu iný dôvod, prečo ju chcem prijať, a ak si ma vypočujete, vysvetlím vám ho.“

„O čom to, preboha, hovoríte?“ povie Jicchak. „Len to povedzte.“

„Pani Mellerová, Jicchak, nesú sa hrozné chýry. Hovoria o mladých Židoch, dievčatách a chlapcoch, ktorých odvádzajú zo Slovenska na prácu pre Nemcov. Ak bude Magda v nemocnici, bude v bezpečí, a ja sľubujem, že nedovolím, aby sa jej niečo stalo.“

Chaya sa zrúti na stoličku a rukami si zakryje tvár. Toto je oveľa horšie ako horúčka.

Jicchak ju roztržito tľapká po chrbte, ale snaží sa sústrediť. Chce si vypočuť všetko, čo mu môže lekár povedať.

„Čo ešte?“ spýta sa, pozrie doktorovi do očí, akoby naliehal, aby bol úprimný.

„Ako som povedal, sú to fámy a klebety, ale pre Židov to nevesťí nič dobré. Ak prídu po vaše deti, je to začiatok konca. A práca pre nacistov? Nemáme potuchy, čo to znamená.“

„Čo môžeme urobiť?“ opýta sa Jicchak. „Už sme stratili všetko – právo pracovať, živiť naše rodiny... Čo nám ešte môžu vziať?“

„Ak sa to, čo som počul, zakladá na pravde, chcú vaše deti.“

Chaya sa posadí vzpriamenejšie. Tvár má červenú, ale neplače. „A Livi? Kto bude chrániť Livi?“

„Myslím, že idú po šesťnásťročných a starších. Livi má štrnásť, však?“

„Má pätnásť.“

„Stále je to dieťa,“ doktor Kisely sa usmeje. „Myslím, že Livi bude v poriadku.“

„A ako dlho zostane Magda v nemocnici?“ spýta sa Chaya. Obráti sa k otcovi. „Nebude chcieť ísť, nebude chcieť opustiť Livi. Pamätáš sa, otec, keď Cibi odišla, prinútila Magdu sľúbiť, že sa postará o ich malú sestru.“

Jicchak pohladká Chayu po ruke. „Ak ju máme zachrániť, musí ísť, či chce, alebo nie.“

„Myslím, že postačí pár dní, možno týždeň. Ak sú chýry pravdivé, chvíľu počkáme a potom ju privediem domov. A kde je Cibi?“

„Odišla na *hachšaru*. Chaya ani nevie, čo si myslí o tomto výcvikovom programe, ktorý má naučiť mladých ľudí ako Cibi zručnostiam potrebným na nový život v Palestíne, ďaleko od Slovenska a vojny zúriacej v Európe.“

„Stále sa učia obrábať pôdu?“ zažartuje lekár, ale Chaya ani Jicchak sa neusmievajú.

„Ak má emigrovať, tak to bude potrebovať, keď tam príde – je tam veľa úrodnej pôdy, ktorá čaká na obrobenie,“ prehovorí Jicchak.

Chaya však mlčí, stratená vo svojich myšlienkach. Jedno dieťa v nemocnici, ďalšie ešte malé na to, aby uniklo z pazúr nacistov. A tretie, Cibi, jej najstaršie dieťa, ktoré je teraz súčasťou sionistického mládežníckeho hnutia inšpirovaného poslaním vytvoriť židovskú vlasť, nech už to bude kedykoľvek.

Všetkým už svitlo, že potrebujú zaslúbenú zem práve teraz, a čím skôr, tým lepšie. Ale Chaya dúfa, že tri jej deti budú zatial v bezpečí.